

БЕЗГЛУЗДІВ

СМІХОВИНКИ

Сидір Воробкевич

Б Е З Г Л У З Д І В

СМІХОВИНКИ

ОБРАЗКИ ВІКТОРА ЦИМБАЛА

diasporiana.org.ua

Друкарня ОО. Василян, Прудентопіль, 1970 рік

З М І С Т:

Стор.

1. Чому Яремко Головатий став начальником Безглуздова	3
2. Перша рада начальника Яремка Головатого	8
3. Друга рада начальника Головатого — — — —	12
4. Як Безглуздівці будували ратуш — — — —	15
5. Вісім, чи дев'ять? — — — — — — — —	22
6. Як Безглуздівці наповали горіх — — — —	26
7. Як Безглуздівці ставили млин — — — — —	30
8. Як у містечку Безглуздові розвелися оселедці — —	35
9. Війна в Безглуздові — — — — — — — —	40
10. Як Безглуздівці воювали з раком — — — — —	45
11. Як Безглуздівці скрили вічевий дзвін — — — —	51
12. Як Безглуздівці сіль засівали — — — — —	57
13. Боротьба з котом, Пожежа в Безглуздові — — —	63
14. Мандрівка Безглуздівців світами. Потомки славних міс- щан — — — — — — — — — —	68

1. ЧОМУ ЯРЕМКО ГОЛОВАТИЙ СТАВ НАЧАЛЬНИКОМ БЕЗГЛУЗДОВА

Бував я — не жартом кажучи — далеко світами, не одно чудо видав, не одно диво чуввав, але такого міста, як Безглуздів, і таких славних міщан, такого начальника, не надібав я нігде. А світ наш великий та широкий і всякими чудами-дивами багатий-пребогатий!

Дивними порядками і чудними звичаями величалося містечко Безглуздів. Кожний чоловік був там дуже-дуже мудрий. Кажали, що кожному Безглуздовцеві розуму насипано у голову лопатою, що Безглуздівці поз'їдали всі розуми цілого світа. Зі всіх усюдів заходили до них люди позичати розуму, як у лихваря грошей.

У тому місті, у славному Безглуздові, умер якось старий посадник. Щож робити людям у такому клопоті? Треба нового вибрати.

Івана не вибрали, бо шкутильгав на одну ногу. Пилипа знов тому ні, що дивився зизом, а так і Савку, Кіндрата, Дмитра і Федька ні, бо всім їм чогось не доставало. Тільки один не мав ніякої хиби: Яремко Головатий, чільна та справ-

ді дуже головата людина.

Та чому-ж саме його вибрано, а не кого іншого? Бо йому вже в колісці ряба баба Явдоха виворожила, що з його розумом ніхто не може змірятися. Старі голомізці та сивовуси говорили:

— Яремко, премудра людина; під ним буде лад і порядок!

То так і вибрали його начальником Безглуздова.

Послухайте, кілька то розсуду та здорового розуму було в Головатого вже за молодих літ.

Раз якось вертав він із міста до дому. Дивиться: серед дороги лежить здорова грудка чистого золота. Тяжко було йому двигати серед спеки, і ще до того до гори, цю велику грудку щирого золота. Сів собі, спочиває, рукавом обтирає піт із чола та відказує на золото. Втім над'їхав верхом якийсь чоловік і питає його:

— Чоловіче, що це так блищить перед тобою?

— Золото! — каже Яремко.

— Бачу, що тобі тяжко його двигати; заміняй його за мого коня!

— Про мене! — каже Яремко. — Я й так від тягару вже й плечей не чую.

Замінялися і розійшлися. Сидить на коні наш Яремко, як козак, і гонить чвалом, мов той половик у діл. Зашпорталася конина об каменюку, злетів із сідла Яремко і в ярузі мало що вазів не скрутив.

— А щоб такого коня чорт ухопив, а не то

доброму чоловікові на ньому їздити! — крикнув Яремко.

Жене якийсь чоловік дорогою коровину, а худу-худу, ребра наскрізь світяться.

— Не заміняв би ти того непотрібного коня за корову? Кінь тебе до гробу зажене, а від корови і молоко і сметана, — говорить чоловік.

— Про мене! — сказав у відповідь чужинцеві Яремко, взяв воловід у руку і передав йому коня. А той як сів, як понісся! Лиш закурилося за ним!

Іде Яремко дорогою, іде, аж знемігся небо-рака.

"Попробую, чи добра на молоко", — думає він собі і взявся доїти корову.

Та в замореної корови молока — Біг має. Надоїло їй доїння, як не фиркне ногою! Яремкові не молоко, а кров носом потекла.

— Бодай тобі це та те! — крикнув Яремко, як не оглянеться, а проти нього жене циганчук безрогу.

— Не заміняв би ти своєї безроги за мою корову? — питає вже сам Яремко, щоб лиш вражої корови позбутися.

— Чому ні? — каже циганчук.

Обмінялися воловодами і пішли один сюди, другий туди.

Жене наш Яремко вперту безрогу, аж піт йому горохом по лиці котиться, і думає собі:

— Пожди, пожди, погане! Коби лиш до до-му, ковбасу з тебе зроблю на три сяжні довгу.

Аж тут іде стежкою жінка і несе гусака під пахою. Вона, хитрунка, сиділа під корчем і була свідком попередньої заміни.

— Чоловіче добрий, куди ти женеш поросля?

— До дому.

— Слухай! То крадене, як тебе зловлять буде біда.

— Я не крав. Я із циганом обмінявся.

— Все одно. Біда буде, але я тобі поможу. Заміняйся зі мною за цього гусака то й позбудешся напасти.

— Гуска свині не рівня. Та що робити, коли крадене — подумав Головатий і згодився замінити свинку за гусака.

Несе наш Яремко гусака. От уже й село недалеко. Аж тут чує гусак, десь далеко гуси жалібненько гегають. Жаль стало бідному, витягнувши і тяжко зажурився.

Але Яремкові те і не в голові, йде втішний собі дорогою, ще й пісеньку приспівує. Аж тут його в потилицю засвербіло, він підняв руку, гусак випав з-під пахи, злопотів крилами, і фурр... понісся до свого гусячого товариства.

Вернув наш Яремко голіруч до села. І коли людям оповів про свою мандрівку і про свої пригоди, то всі пізнали, що не з Грицем справа. Всі його величали, прозивали "Головачем", бо пізнали, що він ополоник між ложками.

Тому то його настановили начальником славного - преславного містечка Безглуздова.

2. ПЕРША РАДА НАЧАЛЬНКА ЯРЕМКА ГОЛОВАТОГО

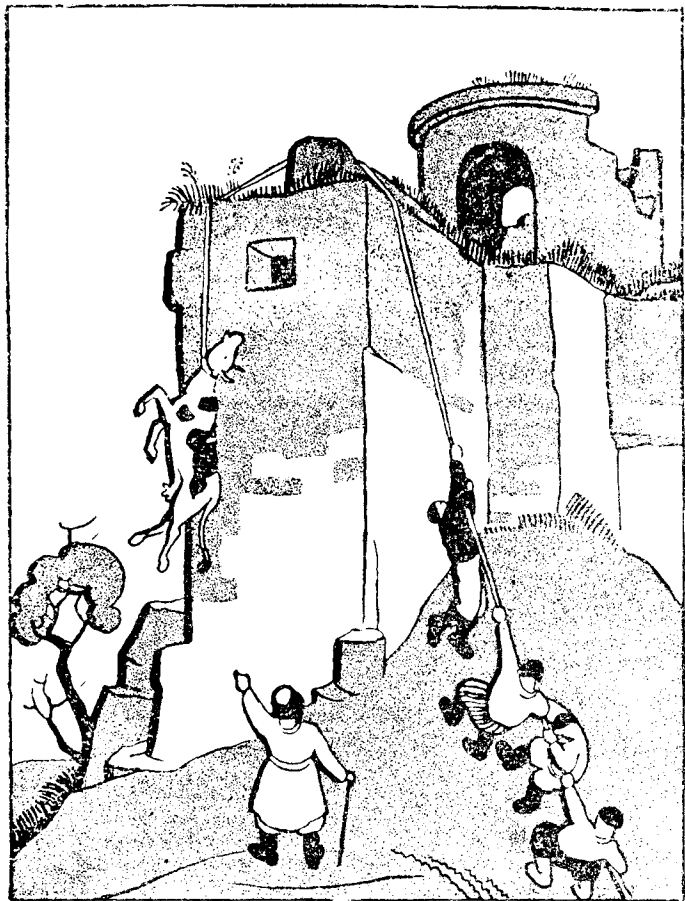
Недалеко Безглуздова пишався колись великий і гордий замок. Там проживали колись лицарі-вельможі зі славного роду "на Чваньках" Чваньківських. Гордий замок, що його по зруйнуванню ніхто не відбудовував, давно розпався в румовище. Стояла тільки ще висока вежа, наче свідок славної бувальщини. Та й ще останки мурів лишилися, а ті мури обороняли колись замок.

Не знали славутні міщани, не знав і їхній головатий начальник, що почати з тим стародавнім муром, бо не було з нього хісна ні за комареву слезу. Одні радили, щоб мур розвалити і з каміння поставити нову коршму. Другі знов горлали, щоб каміння продати і за готові гроші збудувати горальню, як ось зробили їхні сусіди з Темносвітків і Сивухова.

Та Яремко Головатий думав не тої. Свій розум мав, під чужу кормигу, під чуже ярмо не хилив своїх в'язів. Ціпка була в нього воля. Скоріш, можна було його зломити, чим зігнути.

Якось у неділю скликав Головатий цілу славутну громаду на раду, пішов із нею до цих високих окопів, став на румовищу, сперся на війтівську палицю та й почав говорити:

— Панове громада! — роздалося майданом і гуділо сильніше, ніж із порожньої бочки, — по-

гляньте, подивіться на ті стародавні мури! Бачите там буйну траву?

— Бачимо! — гукнула ціла громада.

— Що року росте вона вище пояса, — продовжав він із повагою, — та що нам за хосен із неї? Марно вяне вона та сохне. Чи-ж це не гріх, не шкода?

— Велика шкода, непростимий гріх! — загуділа громада.

— Добре було-б, щоб ми тою травою покористувалися, щоб ми її кожного року косили і сіно продавали, — радив старший присяжний, Клим Кривовязий.

— Незла рада, — каже другий. — Та то-ж бо... бо... хто-ж зможе вилізти на такий високий мур?

— Зібемо драбину, — каже сміливий Гарасим.

— Говоріть здорові, — відозвався на те сердитим уже голосом начальник Головатий. — Кажуть люди, що нога ногу підпирає, рука руку спмагає, але мені годі діждатися від вас підпори-підмоги! Якби не моя голова, то хоч западайся, славний Безглуздове! Мені блиснула золота думка; На нашій толоці від спеки вся трава вигоріла. Поглянеш на неї, то лиш пожалься Боже, гола, як долоня. Зробімо із цих окопів громадське пасовисько.

— Мудра думка! — гукнула громада, у пояс кланяючися перед Яремком Головатим.

— Але як худобину вигнати на той високий

мур? — каже старий Кость Лопух. — Пане начальнику, ви голова міста, виженіть ви перші свою корову на те пасовиско.

Пригнали Яремкову корову. Та як-же небогу висадити на той мур?

— Ну! Ви і повмираєте нерозумними — каже Яремко.

Обкрутив вужище коло шиї корови, перекинув його через мур і приказав, щоб парубки з другого боку тягнули що сили, бо-ж він знав, що де сила і охота, там скоро робота.

Молода, кріпка сила в парубоцьких руках! Тягнуть вони, силуються, почервоніли, як розлючені індики. Бідна корова висить на вужищу, ногами дригає... Вкінці роззявила рот і висолопила язик. Так туго вужище зашморгнуло шию, що хоч до неба кричи, дихнути годі, а як годі дихнути, то треба гинути...

— Почув язик смачну травичку, тому так висунувся! — кричали втішно мудрі міщани.

А корова вже на верху... Всі в руки плещуть, витинають гопки.

Таких мук зазнала кожна корова із Безглуздова. По оборах не лишилося ні одної коровини. А Безглуздівцям байдуже, що на замчище злітає гайвороння та об'їдає м'ясо худобі. Їм і не в голові, що працею їхніх господинь годуються ворони; їм і не в тямці, що на розвалинах біліють кости їх товару...

3. ДРУГА РАДА НАЧАЛЬНИКА ГОЛОВАТОГО

З того часу мирно та любо проживали собі міщани у Безглуздові. І чисто було в містечку, як у зеркалі. Нігде ні сліду бруду, ні сміття. Що таке кириня, вони не знали. І не знати вже, чи то від надто великої харности, чи від чого іншого, а таки чогось у кожній безглуздівській хаті загніздилася така сила блощиць, що хоч громадь їх граблями. Всі стіни, ліжка, припчки, а навіть челюсти аж кишіли від тої погані. Де було не глянь, всюди від них аж чорніє.

Заворушилося у містечку. Безглуздівці не можуть спати. Горе, та біда! І що його робити із цею поганню! Нещастя, та й тільки!

От, про ці клопоти прочув якийсь мудрагель-пройдисвіт тай подумав собі:

”На тих овечках довга вовна, піду та підстрижу їх“.

Набрав із дороги повний міх пилу, понасипав його у папірчики і гайда направиці до Безглуздова. Перед коршмою розклав свій крам і кричить на все горло:

— Купуйте, людоньки, тириак!

Надбiг розцікавлений Головатий, зараз питає його, що це таке — той тириак.

— Тириак, — каже крамар, — то порошок із дуже далекого краю, із Африки, чи із Паприки. Він творить чуда-дива, від нього кожна блощиця заразiсiнько гине.

— Тебе до нас сам Пан-Бiг наслав, — сказав урадуваний Яремко і розiслав усiх десятни-

ків містом, щоб люди сходилися і купували тириак, бо він зробить амінь усім блощицям.

Збіглося ціле місто. Обступили люди крамаря, наче мурашки мід. За мить і знаку не було із тирияку.

Крамар-хитрун набив калитку грішми, поклонився громаді і пішов, куди очі понесли.

За добру хвилину вбігає до посадника Яремка один, другий десятый, і нуж його випитувати, що з тим порошком робити, щоб позбутися блощиць.

— Або-ж я знаю, каже він, задумавшись. — Пожену за крамарем і спитаю.

Осідлали коня і начальник дмухнув, як вихор, на здогін. Аж на третьому селі наздогонив крамаря.

— Паноньку любий, скажіть, будь ласка, що робити з порошком, щоб блощиць позбутися?

— І треба ж було за такою дурницею так мучити коня! Як кого вкусить блощиця, то нехай схопить її зараз пушками, нехай її вітворить пащеку, та нехай накладе їй на черенні зуби того порошку. Тоді певно кусати не буде.

— Спасибі вам, добродію, — крикнув Яремко та й чим дуж почвалав до дому, щоб подати громаді рецепту на блощиці.

Що за радість рознеслася по цілім місті! Всі довідалися від Яремка, як треба вживати того порошку.

Та чи то допомгло, про це вже я не знаю.

4. ЯК БЕЗГЛУЗДІВЦІ БУДУВАЛИ РАТУШ

Серед містечка Безглуздова стояв старий кріслатий дуб. Під ним сходилися з діда-прадіда міщани на нараду. І сьогодні там рада, неначе море шумить.

— Панове радні! — каже Головатий. — Не даром я ходив світами. Не одну мудру річ там бачив, що і нам придалася б! Годі вже нам сходитися під цим дубом на раду. Тут літом сонце пражить, а зимою мороз кости ломить. Збудуймо собі на цьому місці ратуш!

Всі стали хитати головами.

— Ратуш? Ратуш?

— А що це таке — ратуш?

— То такий громадський дім, — пояснював Яремко.

— Гарна, їй Богу, гарна думка, — загорлали міщани. — Будуймо, будуймо!

І, жалібно поскрипуючи, повалився під ударами сокир старий дуб, свідок давньої міщанської слави.

Почалася в Безглуздові горяча робота. За містечком був високий горб. а на нім стелився густий ліс. Усе, що жило, велике й мале, рухнуло до ліса. Наче трава під серпом, покотилося до долу під сокирами Безглуздівців дерева у лісі. Одні тащать тяжкі бервена ковбки із горба в долину, аж спина тріщить. Другі приють, що вже й сухого рубця на них нема: спускають обережно воловодами із горба в долину той тягар. Аж

одно великанське дерево пірвало все мотуззя, як павутину, та й само скотилося в діл, що аж земля під ним задудніла.

— Такої ти? — каже Яремко. — Пожди!

І грімким голосом відіззався до громади:

— Панове браття! Витацімо знов усі бервена в гору ,а відтак уже їх без усякого заходу та труду скотимо на долину.

На таку розумну раду, само собою, всі пристали. Витацили бервена на горб і знов скотили в діл.

А яка радість із того приводу! Від розуму відходять Безглуздівці, витинають гопки, що така штука вдалася! А вечером усі раді та веселі зайшли до коршми, цілу ніч гуляли, та під саме небо славили-величали свого посадника Яремка за мудрість.

От, незабаром стояв уже й готовий ратуш, від підвалини аж до самого верха. Здалека видно було великі двері, щоб панове радні не потребували через кривлю сходитися на раду, та ще й напис над дверми, що це ратуш. Новий дух запанував у громаді. Де ж таки? Такий будинок що високий, а що гарний! Біда лиш у тому, що в ратуші чогось і посеред дня якось так темно, наче в темну ніч.

— Що цьому за причина? — питає Яремко.

— Звідки мені це знати? відповідає йому заступник Панько.

— Вийдеш на двір — білісінький день; увійдеш до ратуша — темна ніч. Я цього не розбе-

ру, — говорив Головатий, хитаючи головою.

Ціла світла безглуздівська громада остовпіла і цілком збилась з пантелику.

Скликає зажурений Головатий раду та й каже до людей:

— Біда нас учепилася; у нашім ратуші хоч око виколи. Що нам почати?

Заступник голови, Данько, перший дає раду:

— Зірвімо будинок аж до основи і будуймо на ново!

— Бо нам не треба було ніякої новини, — примітив старий Кирило, хрипливий дяк із долішньої церкви; хиба кріслатий дуб не міг і далі бути ратушем, як бувало за наших батьків та дідів?

Зі старої ради вийшов рідкий борщ.

— У нашу громаду не заведеш ладу! — додав у кінці швець Кузьма Шило.

— Пуста ваша балачка — перебив Яремко. — Я думаю, що коли можна коновками носити воду, то чому ж не можна би й наловити сонячного світла в міхи та бочки і понасипати у ратуш, щоб у нім стало ясно?

На таку розумну мову всі радні аж підскочили і на весь голос загорлали:

— Що голова, то голова!

У саме полудне, коли сонечко найяркіше розсипало своє світло, звивалися міщани, як ті мурашки: одні з бочками та казанами, другі з діжками та міхами, жінки з дійницями та горщиками, дівтора з горщиками та гладунчиками.

Всі ловили світло, пильно, бігцем заносили до ратуша, ще й батіжками заганяли.

А були й такі дотепні, що вилами й лопатами накидали світла на тачки наче глину; були й такі, що тенетами, волоками й решетами ловили його, бігцем таскали до ратуша і там зсипали на купу наче збіжжя. Та марна була їх мозольна праця! В ратуші й на волосок не прояснилося.

— Ой, бідонько наша гірка та солена! — голосили Безглуздівці.

Саме тоді переходив дорогою дротар, як відомо світовий чоловік, то й від жартів був він майстер.

— Не турбуйтеся, людоньки! — каже, — Я вже не одному в пригоді став, то й вас вибавлю з клопоту.

Міщани так зраділи, наче б хто їх посадив на ангельські золоті крила.

Всі частують дротаря, ставлять перед нього тільки книшів, печень та напиків, що дротар мусів у своїм чересі всі пряжки попустили. Коли ж почув, що тих харчів стане йому на три доби, встав й каже:

— Ходім до ратуша!

Незабаром назбиралося в ратуші тільки міщан, що стали цокатися в темряві носами, немов дівтора на Великдень крашанками. Почувся голос дротаря:

— Нехай вилізе хто із вас на кришу і нехай зірвне кілька гонтів.

Наче вивірки, вискочило кілька міщан на

дах і за мить зірвали мало що не цілу кривлю.

— От вам і день у вашім ратуші, — сказав дротар, попрацався з Безглуздівцями та й пошкандибав далі, викрикуючи своє: "Гаркі друтовать"!

Але прийшла осінь. У славутний безглуздівський ратуш тече дощ, як із відра. В зимі у ньому сніг по коліна.

— Треба знов наш ратуш покрити, — каже Панько. — От нероба, бурлака, дурисвіт! Поглузував собі із нас і пішов.

А дяк Кирило затагнув голосом, наче з ірмолоя читав:

— От, сяка-така знахорка-шептуха була б дала нам ліпшу раду...

І Безглуздівці знов побили свій славутний ратуш, та й знов у нім стало так темно, що панам радним нераз аж душа в пяти ховалася. Зійдуться було на раду і кожний держить у руці свічку.

Довго вони радили, довго міркували, та виходу не було ніякого. Аж раз якось на засіданню у темнім ратуші — той раз, бачите, радні так довго засиділися, що свічки до крихти позгоряли — заздрів Головатий, що крізь щілину в стіні щось світиться. Яремко підскочив, як опарений і закричав на всю силу.

— Гей, гей! Бодай би мені останне волосся повисмикували із моєї лисини! Якже у нашім ратуші може бути ясно, коли у нім нема вікон?

На таке слово радні поспускали носи. Вони

стали лютитися самі на себе, що жадному із них першому не прийшла така думка в голову. А радний Петро Череватий, що рад був скинути Яремка із начальства і сам стати бурмістром, аж плював із пересердя, що він перше не добачив цієї хиби. Але щож? Пропала добра нагода!

Повставляли Безглуздівці вікна і стало ясно в ратуші. Та чи стало ясно в головах шановної ради?

5. ВІСІМ, ЧИ ДЕВ'ЯТЬ?

Трохи одалік від містечка Безглуздова стелився ліс, та густий, такий як щітка. Та що там щітка! Там така була гущавина, що дерево від дерева стояла доброго чверть морга. І було в тім лісі — а ще й як не світив місяць — так темно, що ніхто нічого й нікого не бачив.

Каже раз безглуздівський начальник Яремко Головатий на раді:

— Браття та громадяни чесні! Чи не добре було б прорідити трохи цю гущу? Ліс за густий, адже всі бачите, що нікому продертися крізь нього. А зрубаємо дерево, складемо в сяжні, то й продаватимемо. Однак у нашій громадській касі грошей, як кіт наплакав.

— Славно, славно! Розумна рада, — крикнули старі, досвідчені радні.

Яремко вибрав собі вісьмох хитрих та дотепних міщан: Панька, присяжного Клима Кривовязого, Костя Лопуха, дяка Кирила, шевця Кузьму Шила, радного Петра Череватого, відважного Семена і кравця Голубана, і всі вони пішли разом простісінько в ліс. Ходять вони та бродять у ширш та поперек, шукають місця на зруб, аж тут Господи, як не загремить, як не заблискає, як не затрясється земля.

Наші зухи-рубачі, як не дадуть із ліса драла, мало духа в них не позапирало! З гіркою бідою добігли до краю. Тремтять, як осикове листя. Гей би пропасниця їх напала.

— Не довелося мені на віку зазнати такої тривоги. Я вже думав, що нам усім буде кінець, — каже Головатий, задихавшись. — Треба, добрі людоньки, почислити, чи не пропав котрий з нас у лісі, чи може котрого грім не вбив.

І почала мудра голова рахувати всіх відважних товаришів:

— Раз, два, три, чотири, п'ять, шість, сім... вісім. Одного нема, пропав. Рахуйте ви, Паньку!

Числить Панько: один, другий... осьмий... одного дасть Біг! Пропав, загиб!

І не було б кінця цьому клопотові коли б не надійшов старий, сліпий каліка, старець-лірник, що шкандибав собі із провідатором на ярмарок.

— Чого ви так сумуете, добрі людоньки? — питає сліпець наших відважних витязів.

— Знахоре, віщуне сивоусий, девятьох нас було, сильних, здорових, як ті дуби в дуброві, й один із нас, падоньку наш нещасливий, пропав без сліду і знаку по собі не лишив, — промовив ніяково і плаксиво Головатий, і почав на ново рахувати.

Пізнав старий лірник хибу. Бо треба знати, що Головатий себе не вчисляв до рахуби. Лірник і каже Безглуздівцям:

— Люди добрі, я вас вирятую із клопоту. От тут при дорозі густе болото, нехай кожний уткне в це болото ніс, тоді побачите, що лихо промине!

Як лірник порадив, так вони й зробили. Кожний із них тикнув своїм носом у болото.

— Порахуйте тепер ямки в болоті, — сказав сліпець.

Скоро почислили і зараз переконалися по числі ямок, що ні одного з них не бракувало, що ні одного грім не вбив і що ні один з них не заблукав у темному, густому лісі. Господи! Як не закричать із радості всі девять одним голосом.

— Спасибі вам, наш добродію!

Всі стали кланятися у пояс, — а голос їх лунав широко та далеко.

З великої втіхи взяли вони подорожнього сліпця зі собою в гостину. Цілий день гостили його в себе. Наввипередьки, один поперед другого, просили його до себе.

А лірник уже й забув про ярмарок. На що було йти заробляти, коли добрі люди гостять...

6. ЯК БЕЗГЛУЗДІВЦІ НАПОВАЛИ ГОРІХ

Недалеко міста Безглуздова плила річка Бруднівка, не така велика, як Черемош або Прут, але за те глибока; сягала жабі до ока. Над берегом Бруднівки росло старе дерево — високий волоський горіх. З того горіха мабуть Безглуздівці наїлися такої рідкої мудрости, бо як було настане тільки осінь, то всі довкола нього днюють і ночують та товчуть горіхи.

Якось одного літа була велика посуха. Сидять собі Безглуздівці під горіхом та забивають час. От і заступник посадника, Панько Зубатий, людина дуже м'якого серця, каже.

— Людоньки добрі, гляньте, як наш горіх засмутився. Занедужав, чи що?

— Говоріть, здорові — відтяв йому Яремко, наче бричем, — не бачите, що його мучить спрага; ось уже одна галузка похилилася у воду.

— "Алчущаго напоїти", глаголе святе писаніє! — відізвався на те дяк Кирило. — Але яким би то способом нам і тут учинити це милосерне діло? — питав далі, насипавши з ріжка на долоню чимало табаки і набивши нею ніздря свого набресклого носа.

— І на це є рада. Обіснуємо вужищем усі гіляки горіха, перекинемо кінці мотуза на другий беріг. Ви перебрідіть на другий бік і тягніть за вужище що сили. Так і напоїмо спрагнений горіх, — каже Головатий.

Принесли мотуззя й зі сто міщан кинулося

до роботи. Обвели горіх вужищем, пустилися у брід і почали згинати дерево до долу. Всі почервоніли, як буряки, але горіха не напоїли, хоч посхилювали чимало гиляк.

— Ану ж бо Лесю, видрапайся на вершок, — каже Головатий до одного безглуздівського теслі, і згинай вершки у воду.

— Добре, — сказав Лесь, скочив, як вивірка на горіх і став згинати гиляки, аж йому руки увяли.

— Тягніть, братчики! — кричить він із дерева, — а то не моя сила цього великана нагнути до води! А вони як попруть із усьої сили, а вужище, як не трісне, а горіх, як не свисне в гору, як не шпурне Лесем, наче галушкою, геть далеко на беріг!...

Повалився Лесь трупом, та ще й без голови. Вража гиляка відтяла йому голову, наче шаблюкою, а Безглуздівці й не помітили, як вона полетіла у воду і пропала там без сліду. Прибігли всі до трупа, а Яремко каже:

— Не пригадую собі, чи була в Леся голова, як ліз на горіх, чи не було?

— А смуток його знає, — відізався Панько; — мені здається, що не було.

— Ні, не було, — зашуміла вся громада.

А мудрий дяк ударив руками об поли, і задивований процідив крізь зуби:

— Це чортова робота! Відколи світ світом, ніхто не видав такого дива, щоб чоловік та не мав голови.

— Треба спитати жінки, — радить Головатий. — Скоч, Грицю, до Лесихи та спитай її, чи була сьогодні в ранці у Леся голова, чи ні.

Побіг Гриць і повернув незабаром та й каже:

— Чи мав Лесь сьогодні голову на вязах, чи ні — Лесиха собі не пригадує. Знає тільки те, що в суботу ще безпечно була, бо сама мила її лугом. Я заглядав і в кучму, і в капелюх, що висять на кілку, але там і чуба з Лесевої голови не було.

Поховали Безглуздівці бідного Леся без голови. І довго ще розбивали собі мізки над цим безголовам.

7. ЯК БЕЗГЛУЗДІВЦІ СТАВИЛИ МЛИН

— Людоньки добрі! — каже одного дня безглуздівський начальник, Яремко Головатий, до громади. — Чи не сором нам, що в нашій місечку нема млина? Та-же млинок, це Божий дарок!

— Як не сором? Стид та ганьба, — відізвалися в один голос панове радні.

— Коли і ви гадаєте так, як я, то ставмо млин, — каже Головатий далі.

— Ставмо! — притакнули всі радні.

Позакочували рукави, поплювали в долоні, та й узялися до мозільної праці. Насамперед загатили Бруднівку і висипали гарну греблю. В ярі такої води набралось, сказати б — озеро. Вже і видніє гарний млинок коло греблі, реве вода потоками; декому вже й причувається, що млин меле.

Один тільки клопіт забив усім панам радним баки: ні звідки взяти того клятого млинського каменя...

Але як то буває: де великий клопіт, там зараз близька поміч. Саме над млином стояла висока гора, а на самім її верху сторчала величезна скала. Лупай із неї, коли воля, і сто млинських каменів!

Із долотами та клевцями звиваються наші міщани, що аж страх! Так довго ловили із нудьги гави, а тепер працюють так пильно, такі швидкі, як віл у ярмі! За дві неділі вже і млин-

ський камінь готовий. Величезний, грубий, округлий, із дірою на самій середині.

— А то-то смачні книшки їстимемо незабаром, — потішали себе потомлені міщани.

Готовий камінь, та з ним і новий клопіт.

— Як притаскати цей камінь до млина? — питає Панько, шкробаючися в потилицю.

— От, чудний чоловік! — відповів йому Яремко. — Спустимо камінь, як колись спускали бервена до нашого ратуша! З горба він злетить без ніякого заходу і труду аж до самого млина.

І поставили млинський камінь на сторч і вже мали його спустити в діл, коли нараз надбіг нещасний дяк і крикнув затривоженим голосом:

— Якже ж нам опісля знати, куди камінь залетить? Та ж він не вмє говорити і до нас не відізветься?

— Не журіться, і на це є рада, — каже мудрий Яремко. — Треба тільки, щоб один із нас упхав голову в діру каменяки, от як неприємком віл у ярмо, то покотився разом із каменем у діл. Він і опісля дасть нам знати, де камінь опинився.

— Розумна рада! — загорлали Безглуздівці й усі вже аж під боки беруться, такі втішні.

— Але хто ж упхає шию в камінь?

У цього шия за груба, у того за тонка. Цей здатний до тої важної громадської справи, той ні. Нарешті згодилися всі на Микиту Дудика. Був це чоловігга хитрий, сміливий, що не раз, та не

два, ставав уже міщанам у пригоді. Він готов був для братів-міщан пожертвувати не то свою шию, а й не знати що. Зі щирим серцем вложив свою голову в діру камениська, а Яремко крикнув:

— "Пускайте!" і Безглуздівці пустили камінь та ще із розмахом.

Полетів каменисько з Микитою в долину, як стріла, а за ним як вихор пустилися Безглуздівці, мало голов не поскручували.

Позбігали шукають каменя. Але де там! І сліду нема! Наче в землю запався. Пропав, як поза хмару.

Стали Безглуздівці що сили кричати гукати:

— Микито! Микито! Де ти подівся з каменем?

Але відповіді дасть Біг. Соломонські голови, а не помітили, що каменисько разом із Микитою пірнув на саме дно загаченої Бруднівки і пропав без сліду.

— Знаю я, де дівся камінь, — каже мудрий Панько. — Микита гірш цигана. Ласий був на чуже добро. Я присягнув би, що він украв камінь і з ним подався у світ за очі, а нас усіх змудрував.

— І мені так здається — каже Головатий знехотя, злий, що не йому впала така розумна гадка до голови.

Засіли Безглуздівці до ради. Радили, радили, а на кінець уложили такий стежний лист і пустили світами:

”Коли хто подибле чоловіка із тяжким каменем на шиї, нехай із ласки своєї відставить того громадського злодія — що то руками дивиться, а очима лапає, бо то майстер до чужих тайстер — цюпасом до містечка Безглуздова, а певно не мине його кара“.

Кажуть, що правнуки славних Безглуздівців спокійно і до нині ще ждуть, щоб до них привели зрадника Микиту із млинським каменем.

8. ЯК У МІСТЕЧКУ БЕЗГЛУЗДОВІ РОЗВЕЛИСЯ ОСЕЛЕДЦІ

Добра і смачна страва для бідного — оселедець, нема що й казати, — а ще як його приправити цибулькою та оцтом!

Як вибирали посла до сойму, то у Безглуздові вибрали однодушно славного начальника Головатого. Чи місяць, чи довше вже, пробував Яремко у великому місті, у столиці. Підголений, зачесаний, у новім кожусі, у білій, чистій сорочці й нових чоботах, сидів наш Яремко у соймі на раді.

Як сказали йому було там устати, то так скоро вставав, наче пружина підносила його, а як треба було сидіти, то сидів, мов приріс до крісла. У Безглуздові він був аж надто говірливий, а там у столиці став такий мовчаливий, що бувало не пустить пари з уст.

Та це тут ні при чому. Досить, оселедець добра річ. Із ним і пізнався Яремко у місті, й так йому він смакував, що як було до нього причепиться, то ні з голови, ні з хвоста і знаку не остає.

Одного разу подумав собі Яремко, засипляючи смачно на нарадах:

— "Тут радять і над цим і над тим, та що мені до податків, залізниць, до банків, горальні. У мене важний оселедець; оселедцями я піднесу своє місто, збогачу, до нечуваного щастя доведу, побільшу громадські доходи; через осе-

ледці стане наш Безглуздів першою громадою на Україні“.

Ця гадка не давала Яремкові спокою. Скінчилися наради, послали роз'їхалися кожний до свого дому. Пора і Яремкові вертати до дому, бож і дома без нього, як без рук. А ті оселедці не сходять йому з гадки! Купив Головатий здорову бочку тої славної риби і задоволений поїхав до своєї громади.

Питається його цей та той, над чим там у соймі радили, що врадили доброго, корисного, а Яремко на всі ті питання цідить із одної бочки:

— Їджте, людоньки, оселедці! Вони такі добрі та смачні, що лиш їдж та облизуйся.

І облизувалися від оселедців: і присяжні і радні і десятники і свати і куми і стара баба Палажка і слизькоязыкий пияк Лизогуб, старе й молоде, велике й мале; одним словом — всі і вся.

Та минулися оселедці, бо на цілім світі нема такої бочки, щоби із неї їсти, а вона щоб усе була повна. Цілому місту сняться в ночі лиш оселедці. Цілий день ніхто про ніщо не говорить, як тільки про оселедці. На огірок та на капусту, на біб та на горох, на фасолю та борщ ніхто вже й не хоче дивитися.

— Бідонько солона! Що ж тут робити, як тут зарадити, щоб людям було добре?

Скликає громадська старшина раду, а начальник Яремко, як звичайно всюди на переді. Радний Панько питає Яремка, чи би не можна

яким способом розвести оселедців.

— Чому би ні? — відповідає Головатий. — Оселедці множаться так, як кожна риба, а навіть сто раз скорше. Хиба ж ви не бачили кілько то ікри є у самички? Сила! Кинеш на весні бочку оселедців у став, то в осени певне матимеш сто бочок готових оселедців, — научував Головатий.

— Коли так, то скиньмося на розплід. Громаді не великий убуток, а користь певна, — сказали старші мудрагелі. — Лиш біда, що в нас ставу нема.

— Це пусте! Загатимо Бруднівку і буде став, — репетував Яремко.

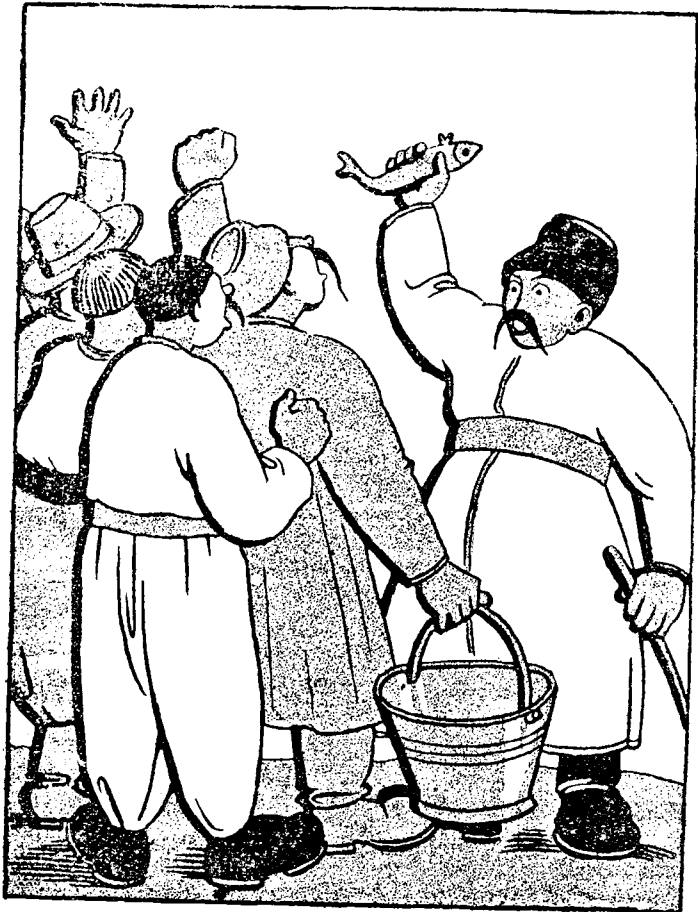
— Правда, правда! — обізвалася ціла рада.

Загатили річку. Яремко поїхав до міста, купив що найбільшу бочку оселедців і привіз до мів. Поставили бочку над берегом, розбили уважно дно й попускали поволеньки по одному оселедцеви в Бруднівку, примовляючи при тім раз-у-раз:

— Множися, як лист-трава, як пісок у морі!

Радість і надія у всім містечку; всі на осінь ждуть, як на Бога! Що дня сходяться мищани над Бруднівку, бачать, як водою пливають молоді оселедчики, видять, як на сонці блищиться сріблом луска. А то гарні жнива будуть! Коби тільки осени діждатися!

В кінці надійшла осінь. Пастушки на сопілках грають, дівчата в барвінках ходять, музики тнуть веселої. Ціла громада обступила Бруднів-

ку. Одно з коритом, друге з дійницею, третє із кошем у руках, щоб бачите, було в що забрати свою пайку. Спустили гать — стали заходитися коло спусту. Не легка це робота! Нараз щось як не гримне! Вода скажено заграла і почала стікати... от, от і в ріці вже лиш мало води. А з оселедців одного і хвостика не видно! Пощезали, як туман, як мрія. Що це таке! Та ось там щось дригнуло. Ловіть його! З гіркою бідою зловили ситого великого вюна.

— Отсе ворог, що всіх оселедців, всю ікру поїв, — крикнув гнівно начальник Яремко. — Розкладайте варту, у вогонь з ним!

— Ні! ні! Заступи Господи! — кричать друзі, то за мала кара для цього огидного злочинця!

— У воду з ним! На вогонь є вода, а на воду нема ратунку! Нехай потапає-пропадає! — сказав мудрий дяк Кирило.

— У воду, у воду! Гірше потапати, як горіти! Й роздавалися довкола грізні крики, що заглушували шум розгуканої води.

Задуманий стояв Яремко над берегом. У правій руці тримав злодія-вюна. Постоявши добру хвилину, так до нього промовив:

— Пострівай, ненаїде, дістанеш за те, що на цьому світі так багато оселедців пожер!

І з тими словами кинув бідну застрашену рибу у воду, аж заплюскотіло за нею.

А вюн пірнув, лиш хвостом махнув, наче пращав Безглуздівців на віки...

9. ВІЙНА В БЕЗГЛУЗДОВІ

Безглуздівці проживали дуже сумирно і спокійно. Про сварню і розбишацтво в них не було й чутки, а слова "війна" ніхто навіть не розумів. Що правда, як Яремко був у великім місті на нарадах, то попри його ухо пролітало таке слово, але він його гаразд не розумів.

Було то якось у жнива. На широкій ниві пана посадника звивалося всяке: велике й мале — ціле місто зібралось на толоку. Аж тут надніс не знає який вітер вражого урльопника. На грудях була в нього блискуча медаля, а на голові військова шапка.

Обступили його люди й ну ж випитувати про той золотий гудзик, що в нього на грудях.

— Я був на війні, боровся з ворогами й за те визначили мене цею воєнною медалею, — каже урльопник.

— Що це таке війна? — питають його всі сто голосами.

— Війна, — розкладає їм пан вояк, — війна, це велике лихо...

— Що мені за таке лихо, коли за нього дають ще золоту відзнаку — закинув начальник Яремко.

— Кажу вам, нема гіршого лиха, більшої біди, як війна, — сказав урльопник далі. — На війні в одно гудять бубни-барабани: бум-бум, бум-бум, бум, аж чоловіка глушить. А як піchnуть стріляти з гармат і пушок, то думаєш, що

то Пан-Біг зігнав усі громи з неба на землю. А люди на війні так гинуть, як мухи в окропі, кров тече ріками...

— Заступи, Боже, нас та й усіх хрещених від тої гаспидської війни, — стали молитися перелякані Безглуздівці.

З чуда та з дива довго стояли, наче зако-стенілі, і не рушались з місць. Але по добрій годині, коли пан вояк розпращався з ними, якось спам'яталися, і знов почали жати, вязати снопи та складати полукіпки.

Щоб робота йшла жвавіше, пан посадник вивіз у поле показну бочку пива, бо горівки міщани не пють. Хто відрікся б при тяжкій праці і серед спеки від склянки пивця?! І жінці стали кріпитися.

І кріпилися доти, доки у бочці не стало вже й капельки пива. Тоді вони перевернули бочку до гори дном. І як на нещастя забаг здоровенний чміль засолодити свою душу пивом. Залетіла погань дірою в порожню бочку і загуділа несамо-вито на все поле: джум-джум-жум!

— Чути голос бубнів, — каже Яремко. — Здається, що війна наближається!

— І я чую!

— І я!

— І я! — роздалися зі всіх боків голоси.

— Утікаймо, люди добрі, а то зараз прийдеться нам понакладати головами! — крикнув відважний начальник.

Усіх зібрав нечуваний страх. Пустилися на

втікача. Кожний біг, куди міг, куди очі вели, куди ноги несли. Двох відважніших вхопило бочку і гайда з нею на здогін за передніми, а чміль гуде все своє: жум-жум, джум-джум, джум, і додає всім ще гіршого страху.

Ті, що з бочкою, бігли, наче б їх гнала якась мара. Вони й не добачили, що перед ними роззявилася глибока яруга-пропасть, то так і полетіли оба стрімголов і носами позастрягали в землю. Тимчасом і бочка як несамовита скотилася в долину. А тоді, як не вдарить об якусь каменюку, як не лусне, як гримне, що клепки порозліталися в один бік, а обручі й денця в другий.

— Чуєте?! Чуєте?! То стріляють із гармат, кладуть людей покотом, проливають кров, розливають рікою, — кричить без пам'яті Головатий.

— Ого! Двох уже вбило! — крикнув один, оглянувшись.

— Рятуйте, хто в Бога вірить! — кричать несамовито безглуздівські зухи-лицарі і біжать, летять, що одна нога на одних, а друга на третих гонах.

Далі кинулися всі в розтіч, наче сліпі комахи.

По ногах ходили їм дріжаки, груди віддихали тяжко. Такої втечі, такого дмухача, ще світ не видав. Хто знемігся, залазив у корчі, скривався до ліса, сидів по вертепах, десь по норах між мочарами-шуварями. Були й такі, що під мостом кулилися перед страшною марою-війною.

Як бочка розбилася, то з тюрми визволився неповинний чміль-музика. Ще раз загудів своє: жум-жум, джум-джум, джум-джум, і полетів до свого гнізда, сміючись із відважних безглуздівських юнаків.

Аж третьої днини повернули славні безглуздівські смільчаки назад у містечко. Однак ще довго-довго не могли прийти до себе від страху-переляку. А коли хто згадав лиш про війну, то так тряслися, як той кленовий або трепетовий листок, коли буря світами пуститься на гулянку.

10. ЯК БЕЗГЛУЗДІВЦІ ВОЮВАЛИ З РАКОМ

Ще не отямилися Безглуздівці від великого страху по пригоді з бочкою та чмілем, як нараз, ні з цього, ні з того, рознеслася по цілім містечку страшна вістка, що у сусідній країні вибухла війна, що клятий ворог огнем та мечем нищить усе та руйнує.

Страх наповнив груди мудрих міщан. Із переполоху дзвонили зубами, та бігали сям й там, немов навіжені.

Вже з давна висадили Безглуздівці на свій ратуш великий дзвін. Його назвали вічевим дзвоном, а дзвонили у нього дуже-дуже зрідка, хіба, як було щось дуже важного в містечку. Так і ось тепер задзвонив дзвін, скликаючи на раду, бо велика небезпека насунула на спокійних мешканців. В одну мить у ратуші аж закипіло від людей. Цілий він заповнився людьми, як улий бжолами.

Перший відозвався світлий голова, посадник Яремко Головатий:

— Браття міщани, — казав він, — у сусідній країні лютує — нехай нас Бог боронить та заступить — кривава війна. Не бендерська чума, а гаспидський ворог виліз, неначе нечистий з під греблі, і проливає, Іродів син, ріками людську кров. І нам треба взятися за зброю! Ви, люди добрі, беріть до рук коси й вили, батоги й колики, а ви жінки макогони й магільниці, кужілки та лопати! Покажімо ворогові, що наше серце не

в п'ятах, що ми лицарі-козаки! Всім поскручуємо карки, всіх постираємо на дрібний порох. Такого дамо їм чосу, що до нових віників пам'ятимуть нас! Заскалив ворог на нас зуби, добре, але бо й ми не страшка діти!

— Ні, ні, кожний з нас лицар на цілу губу, — сказав Панько, оглядаючися боязко на всі боки і вимахуючи позад себе здоровенною ліщиною.

Втім, ні з цього ні з того, лізе собі поважною ходою, не знати звідки й пощо, серединою ринку опасистий рачисько. Занюхав бідачисько мабуть запашну воду славутної Бруднівки.

Такого чуда Безглуздівці ще не бачили. Волос у них наїжився, став щіткою. Одні позабирали ноги на плечі і як несамовиті стали втікати, другі стали знов верещати не своїм голосом:

— Гвалт, ворог уже перед нами!

Та на славу Безглуздова найшлися й такі відважні, що не рушилися з місця. Підступили хоробро до завзятого ворога і так заговорили:

— Ми готові, пане враже, коли твоя воля, з тобою воювати!

Та рак їм на це ні слова; він свого пильнує — лізе даліше.

— Що це за біда? Дивіться, кілько у нього ніг. Суне в перед і в зад, хто там його розбере, де у нього хвіст, а де голова, — говорить, тремтячи в голосі Панько, а сам посувається й собі, мов рак, назад.

Такого чудовища безперечно наші діди й

прадіди ще не видали. Це ж ще страшніше від Турків і Татар — каже Кирило.

— Гей! Що ви? Спам'ятайтеся! Пощо балакати на вітер? І що вас не болить губа раз-у-раз пуге торочити. Старі голови, а розум дитячий! — крикнув Яремко, вже сердитий. — У всіх вас курячі сліпоти, роззуйте очі! Чи не бачите, що у ворога двоє ножиць. Я присяг би, що то хитрий кравець із самих Черновець.

— Е, хто його знає? Ти нам докажи, що він кравець, на здогад не повірмо! — заревіли міщани, недобрі на Яремка за лайку.

— Побіжи, Андрійку, до мене до дому, тільки скоренько, на одній нозі! Там у хаті на жердці висить гарний звій сукна, принеси його сюди! — сказав Яремко.

Приніс Андрійко звій сукна. Зараз ростелили сукно серед ринку і мітлами й лопатами загнали клятого рака на нього.

— Кравче Голубане, візьми лиш свої ножиці, той розтинай сукно там, куди лазитиме славний кравець. Після його закрою вшию собі каптур на вдивовижу. Адже всі ми сурдутівці, не мужики!

Так мовив Головатий, а рак-крavecь по цілому сукні в ширш і попереk маширує! Думає сердега, що це очерет у ставі.

А Голубан усе в слід за ним ножицями крає та крає, поки в кінці із цілого звою сукна не лишилися лиш нездатні шматки, що їх не стало б і дитині на поясочок.

— Це не кравець, а простий ошуканець! —

крикнув Клим Кривовязий. — Закличте мого сина Хомика! Він був світами і певно знатиме, що то за плюгава віра лазить по сукні.

Прикликали Климового сина. Стоїть Хома, міркує, а далі й каже:

— Не одно чудо світами видав я, але такої погані ще ніколи не доводилося мені бачити. Коби бодай знати, де голова, а де хвіст!

— Може це бузько.

— Ні! У бузька довгий дзюб і червоні ноги, а зад чорний.

— А може це молодий заяць?

— І то ні! У зайця довгі вуха, а ця погань має вуса; бачите, як ними моргає? Ага, вже знаю! Це олень, бо ось рот. Що буде, то буде! Раз мати родила, раз умирати, — сказав він, зближився відважно до звірюки-оленя і вхопив його за величезні роги.

Але рак, бачите, жартів не знає. Як вам учепиться, мов циган, Хомі кліщами за палець! Наш зух почав тільки несамовито вертітися і придушеним голосом кричати:

— Гину, вмираю: рятуйте, хто в Бога вірує!

Всі міщани із превеликої тривоги засторопили. Лиш хрестилися в одно і заводили:

— Дух святий при нас! Бодай цю біду вороги наші знали, а не ми!

Вкінці рак відчепився якось і почав на ново свою мандрівку.

— Цей розбійник може з'їсти чоловіка жив-

цем — промовив Яремко. — Гей же, панове радні, сідаймо до ради!

Вдарили в крису вічевого дзвона і враз усі Безглуздівці подалися на раду. Одні радили завісити ворога на посторонку, але другі про те не хотіли й чути. Рада в раду, і ухвалили таке:

”Тому, що та лабата погань не кравець, а гидкий людоїд-розбійник, то ми по закону засуджуємо ту вусату паскуду на наглу смерть: утопимо її, як колись утопили вюна, що нам поїв оселедці, у нашій глибокій і бистрій Бруднівці“.

Відважний Кузьма швець, обснував злочинця-рака нитками, поволік засудженого бідолаху до Бруднівки і шпурнув ним у саму глибіню. Рак рад, що почувся у воді, лиш замахав хвостиком, наче б говорив міщанам:

”Спасибі вам, мудрі голови, вельми славного містечка Безглуздова! От, кару придумали! Коли мене зловили і не зварили, то я вам колись ще такого страху завдам, що всі під припічок поховаєтеся та й повмираєте з переляку!“

11. ЯК БЕЗГЛУЗДІВЦІ СКРИЛИ ВІЧЕВИЙ ДЗВІН

Дуже пишний та гарний був ратуш у містечку Безглуздові. Та не такий був ратуш гарний, як дзвін на ньому.

Не думайте собі, що то було звичайне собі терликальце. Ні, то був таки великий дзвін. В нього дзвонили тільки тоді, як було щось важного, дуже важного. Всі його шанували і кожний безглуздівський чоловік був би певно скорше дав себе порубати ніж відступити той скарб якому іншому славному містові.

Тому то не диво, що, як рознеслася вістка про війну, всі Безглуздівці стали боятися й за свій дзвін.

— Що буде з нашим дзвоном? — репетував Панько, заступник посадника. — Як ворог його побачить, зараз певно забере собі його. Що ми варті без дзвона?

— Закопаймо його в землю, — радили одні.

— А де взяти для нього сторожа? — відізався Яремко Головатий.

— Правда, правда! — гукнула громада — але що робити? Порадьте!

Ніхто не знав ніякої ради. А треба знати, що Безглуздівці вже яких дві неділі радили над своїм дзвоном. Чоловіки радили собі в ратуші, а жінки збиралися по хатах та радили по своєму, окремо. А вечером, як чоловіки вертали з ради до дому, починалася нова рада по хатах.

Що то галасу було, що крику. Господи! Пером не спишеш. Жінки падькалися над дзвоном, голосили по нім, як по небіжчику, та лаяли своїх чоловіків, що такі нездари, нічого не придумують, як спрятати його від ворога.

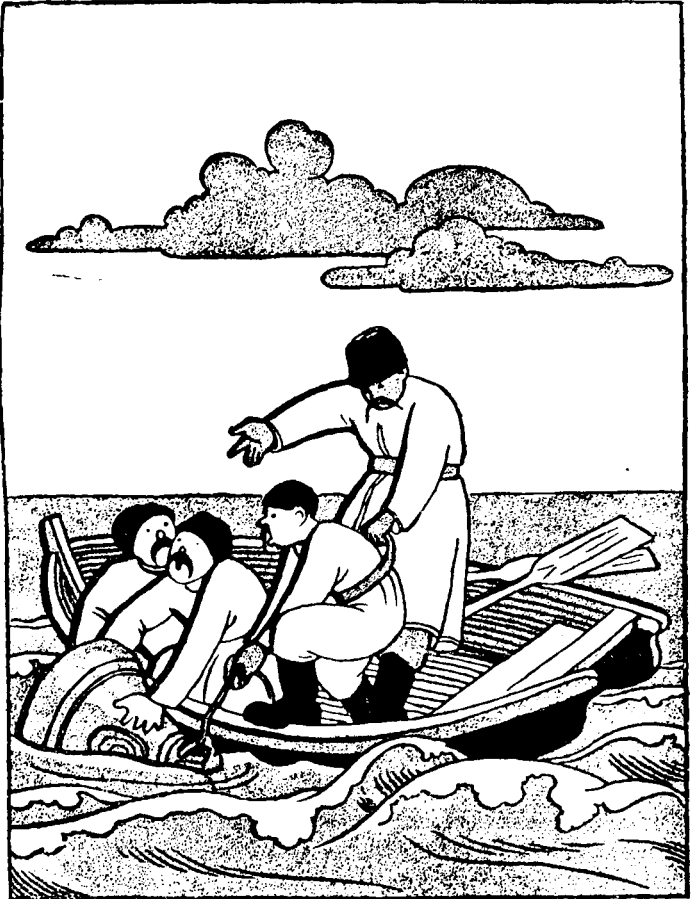
А тимчасом вістки про війну не вмовкали. Пастухи з поля доносили до міста відомости, що їх чули від пастухів із сусіднього села Темно-світків. Вони розказували про гук гармат, оповідали, що сам цісар б'ється у війні та що ворог його замагає і суне чим раз далі наперед. Безглуздівців збирав страх і здається, цей страх прояснив їм трохи голови.

І ось сьогодні, як звичайно рада, в ратуші. Вже було добре поза північ, як нараз Яремко Головатий скочив зі свого місця і крикнув:

Люди добрі, бачу вже я добре, що мушу сам своїм розумом усе робити! Радите та радите і нічого з того! Я не говорив дотепер нічого, бо думав, що хтось із вас скаже якусь розумну раду. Та коли ні, то послухайте мене. Завтра рано позабираємо човни з цілого міста, вибиремо найбільший, укладемо на нього дзвін і завеземо його на човні Бруднівкою аж до моря. Ми могли б спустити його і в Бруднівку, але ж наша Бруднівка, як знаєте самі, ріка бистра, і може забрати дзвін зі собою. А в морі, як знаєте, вода стоїть і дзвін там не пропаде.

— Нехай живе наш посадник! — гукнула ціла громада. Що за розум! — дивувався один.

— Дай вам, Боже, по вік посадникувати в

нас! — бажав другий. — Що ми без вас варті? — говорив третій.

— А Панько тільки губи прикусив з завісти, що не кому іншому, а Яремкові впала до голви така розумна гадка.

На другий день, ще і на світ добре не благословилося, як увесь Безглуздів був уже на ногах. Тягли човни на Бруднівку, направляли, кожний хотів, щоб його човен був найбільший. Та показалося, що в нікого нема такого великого човна, як у самого Яремка.

Спустили човно на Бруднівку, Яремко сів на найбезпечніше місце. Коло нього поклали дзвін. Для більшої паради мав з ним ще плисти заступник Панько і двох присяжних.

Яремко дав знак жінкам, що стояли на березі. Вони стали співати-заводити, а радні зі своїм посадником почали поволі посуватися далі річкою, до моря.

Кілько вони там плили, кілько сіл та містечок переплили, кілько пригод перебули, і не наоповідаєшся. Вкінці таки опинилися на морі.

Зараз взялися вони справляти дзвону похорони. Треба ж було спішитися до дому, бо ану ж за той час нападе ворог на Безглуздів і розпичне війну між жінками! А це нечесть для Безглуздівців, що не вони, а жінки билися з ворогом!

Вже злагодили посторонки, вже присяжні, м'якші серцем, зачали пхенькати, як нараз заступник начальника, Панько, схопився як опаре-

ний і закусуючи з пересердя зуби, відізався:

— А як ми будемо знати, де спустили дзвін у воду? Море широке і всюди однакове. Треба нам над тим призадуматися.

— Правда! — обізався один присяжний.

Всі нараз похнюпили голови, не знаючи, що робити, а Панько впер свій зір у Яремка, чекаючи, що він на те скаже.

— Нема тут так дуже над чим призадумуватися. Це човно найбільше, — більшого у Безглуздові нема; кожний його знає, а дзвін був на моім човні. А ще, щоб ліпше знати, де ми саме спустили дзвін, зробімо карб на тім місці човна, з якого спускатимемо дзвін у море. Настануть спокійні часи, припливемо знов сюди моім човном, подивимося на карб і зараз пізнаємо, де спустили дзвін.

— Щира правда, — роздалися голоси, а Панько з пересердя плюнув у море.

З великою парадю спустили Безглуздівці дзвін на дно моря, зробили карб на великім Яремковім човні, завернули його назад і подалися до дому.

Став ратуш сиротою без дзвона. Кажуть, що як замовкли чутки про війну, Яремко вислав зі своїм човном кількох молодих радних, показав їм карб на ньому і казав назад привезти дзвін. Але радні по дорозі позастрягали в Бруднівці, човен розбився і вони вернулися пішки з нічим до дому. За те Яремко дуже на них розгніався,

казав збити новий човен, але по дзвін не посилав уже нікого.

Якже ж можна було знати де дзвін, коли старий човен розбився, а на новім не було карбу?

12. ЯК БЕЗГЛУЗДІВЦІ СІЛЬ ЗАСІВАЛИ

Від коли серед містечка станув преславний ратуш із великою вежою, — ніхто б не пізнав Безглуздова; хоч дзвона вже не було, але вежу видно було здалека. І хто знав Безглуздів колись, то тепер взяв би його певно за Бердичів, або й з Пациків, де козам роги виправляють. Хати, що видніли перше на горбі, стоять тепер на самім ринку, а доми з ринку покотилися на горб. Чудно воно, але правда. Ось якось напала химерна охота помінятися з хатами і як забагли, так і зробили. Попереносили хати з долини в гору, а з гори в діл. Тому ж то й містечко стало інакше, як колись було.

Одно тільки не змінилося. Посадником не став таки Панько. На виборах провалився цілком. Якби не те, що сам на себе дав голос, не був би дістав ні одного. За те, що смів кандидувати, радні обрушилися, і навіть заступником не хотіли його вибрати. Тільки, як хтось оповів, що жінка за те побе Панька, то Безглуздівцям стало його шкода й вони вибрали Панька заступником. Посадником лишився і на далі розумний Яремко, що, як день так ніч, дбав про долю міщан.

Одного разу заповів Яремко своїм сином на другий день на осьму годину раду.

Як радні зійшлися, Яремко почав зараз таке говорити:

— Браття-міщани! У моїй голові блиснула нова, золота думка!

— Славно! — загорлала громада, і всі що до одного почали віддавати чолом поклони перед світлою особою Головатого. Вони домагалися нетерпеливо почути цю золоту гадку.

— Кожний край багатий, де є сіль — зачав Яремко. — І наше містечко може збагатити сіллю. Бо де є доволі соли, там кохаються вівці, а з овець маса масенна користей: і скором, і вовна, і баранина і ягнятина, і кожух, і налавник.

— Славно! розумний голово наш, — закричали радні. — Тільки треба знати, як тої соли роздобути подостатком?

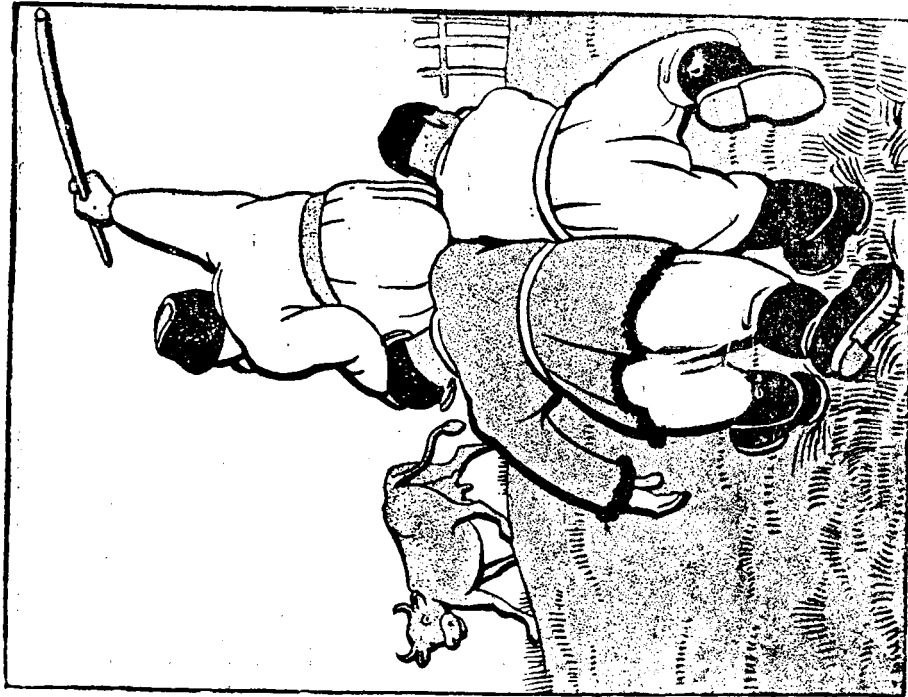
— Дурниця! Купимо в Косові або Качиці соли, позасіваємо нею всі наші лани і поля, а в осені назбираємо її, як збіжа.

Засіяли Безглуздівці всі поля сіллю й тішаться, що сіль-трава так гарно зеленіє, так буйно росте. Само собою, будуть багаті жнива. По всіх усядах поставили полевих, щоб воробці не робили шкоди. Та мимо того раз якось закралася з другого села вперта корова і так напаслася на тій молодій соли-траві, що аж боки їй вилискувалися.

Стали Безглуздівці радити, яким би то способом позбутися тої влізливої корови, щоб не подоптати соли-трави.

— Найліпше було б, щоб сам голова Яремко вигнав корову, він найменше подочпе поле.

— Але все таки шкода буде. Я б радив, —

сказав Панько, — щоб його зо двох-трьох міщан взяло на плечі, бо тільки так він не подопче нашої золоті надії своїми посадницькими ногами!

Безглуздівці все те зараз роблять, що врадять. Так і тепер двох силачів-радних піднесло Яремка на плечі, а інші дали йому в руку здорову ломаку, щоб виганяв корову. Зачалася біганина. Радні набігалися таки чимало, заки вдалося їм вигнати товарину зі шкоди.

От, уже й літо Боже! Густий бурян, кропива, блакит, полин, лобода й бодяки буяють на полі, засіянім сіллю.

Міщани дивляться на хопту, дякують Богові за врожай, що сіль-трава так буйно росте, та й тішаться-радуються, мало зі шкіри не повилазять.

Раз було навіть, що справили гучний бенкет. Позасідали собі за столи і стали частуватися. Частування протяглося щасливо до ранку. А як уже в головах від похмілля добре шуміло, треба було вже до дому вертати. Але як хотіли рушитися, ніхто не міг відшукати своїх власних ніг.

Кожний боявся, щоб не забрав чужої ноги зі собою до дому. В тій біді почали всі тяжко зітхати й бідкатися. Не було кому дати ради. На щастя проходив якийсь подорожній і як почув про їх біду й нужду, то змилувався над ними. Так здорово став періщити палицею кожного по плечах, що всі попідскакували як опарені, кожний відразу віднайшов свої ноги, а за доброго

прочуханця сказав ще сердечно "спасибіг".

По всіх мочарах і багнищах довкола Безглуздова пасуться вже й череди овець. Міщани попродали останній рубець з хати, а понакупували овечок. Аж у карпатські гори ходили за ними, до Кут та до Вижниці.

Настала осінь, пора сіль-збіже збирати. Всі ладяться в поле зі серпами, з косами. Беруться жати, та стебло так коле, що не дай Боже його доторкнутися.

— Біда, — каже Панько, — не зібрати нам цієї соли-пашниці!

— А рукавиці на що? — скрикнув Яремко.

І в мить усі жінці стали звиватися в рукавицях зі серпами.

Іде дорогою Вірменин, дивиться на ту пильну роботу та й питає:

— Що за пашницю жнете, людоньки добрі?

— Сіль-збіжжя, — відповідають.

— Спам'ятайтеся, люди добрі, таж то пусте, нездатне бадилля, суха кропива і бодяче.

Міщанам враз очі поотворалися. Спалили зі злости всі лани й так знищили увесь слід свого сорому. Пішла з димом засіяна сіль, а з нею і змарнований гріш.

Настала люта зима, дасть Бог чим вівці прозимувати. Всі бідкаються, ніхто не може собі ради дати.

— Не журіться, я собі й вам поможу, — потішає Яремко засмучених міщан. — Прикличемо із другого міста зо трийцять столярів, доставимо

їм дощок, лавок, столів, щоб поробили нам із них гиблівки.

— Та ж овець гиблівками не перезимуємо, — замітив зажурений Панько.

— Ви все зі своїм розумом, — кинув йому із докором Яремко, й далі розводив так свою річ:

— Для кожної вівці купимо зелені окуляри. Через них гиблівки будуть вівцям здаватися зеленою травою, й так хитро-мудро перезимуємо свої овечки.

Покупували Безглуздівці вівцям зелені окуляри, понакидували перед них ялинових, ясеневих і яворових гиблівок, а дурні вівці думали, що то справді отава й їли, їли, кілька влізалось. Та бо нарешті і гиблівок не стало, бо все а все, що було тільки у славнім місті із дерева, поперебляли столярі на сіно.

Почали і вівці здихати, а з весною не лишилося ні одної і шолудивої на розплід.

13. БОРОТЬБА З КОТОМ. ПОЖЕЖА В БЕЗГЛУЗДОВІ

Збіднів наш Безглуздів. Нігде не подиблеш корови, нігде овечка не заблєє. За те по хатах, по коморах, хлівах та клунях розвелася така сила мишей та щурів, що хоч клади на віз та вежи на торг. А такі вже ситі були, як годовані кабани! Через них трудно було й дорогу перейти. Дійшло до того, що ходили собі чередами серед білого дня на прохід.

Зачали бідкатися Безглуздівці, що їм бідним робити із тою поганею! Що вже радили у славнім ратуші, що вже до інших сторонських людей висилали по пораду — ні, тай ні. Не переводилися ні миши, ні щурі. Навіть премудра голова, посадник Головатий, і він не здужав вивратувати села від тої пакісної череди. Але як то кажуть: де найбільша біда, там зараз і поміч близька. І на безглуздівських галапасів, мусів прийти кінець. Не судилося їм безкарно по вік витинати гопки.

Раз якось занесло до Безглуздова сторонського купця: якогось Словака, чи Чеха. Їх багато вештається по світі з крамом на голові. То так один дістався до Безглуздова і спинився коло ратуша. На голові ніс він кіш, а під пахою визирало якесь чудо.

— А що ви там несете, купче? — питає його Головатий.

— Кота!

— Що то за крам? Як його продають — на кварти, чи на лікті?

— Кіт, дуже корисна звірина.

— Яка звірина?

— Де кіт, там із мишей та щурів і сліду не стане.

От, щастя саме в руки лізе! Отсеї саме звірини нам і треба — подумав собі Яремко.

— А що, чи не продали б ви нам його?

— Чому ні? Купіть, не будете каятися!

Довго торгувала громада котиська, та вкінці добила торгу. погодилися: купець здер добрий гріш, а громаді лишився вигоłodнілий кіт.

”Дорога рибка, але буде добра юшка“, думали собі міщани.

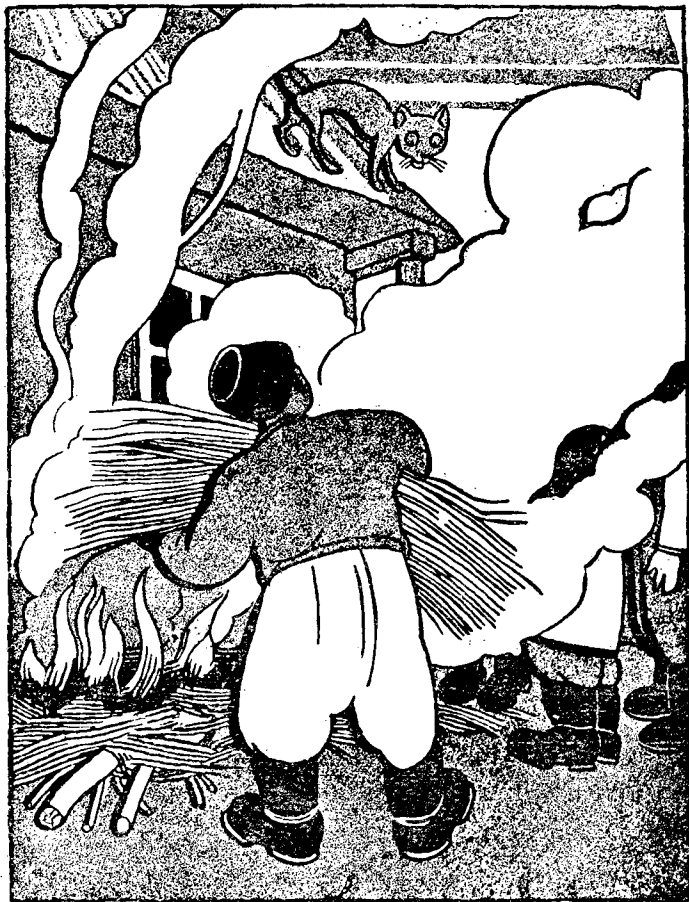
Не знали бідолашні, яке лихо собі купили.

Саме тоді переходила містом якась стара, беззуба, похнюплена бабище. Подобала на знахорку-відьму, як вже не на саму злющу бабу-Ягу. Побачивши, як Безглуздівці впустили в один дім кота, почала руки заломлювати й верещати на все містечко:

— Що робите, нещасні, нерозумні люди? Та ж це грізна, страшна звірюка! Вона всіх вас, як той опир, подусить! Незабаром усім вам кінець буде! Вона весь ваш цвинтар засіє могилами.

Ціла громада засторопіла. Люди хапалися за чуби, вимикали собі волосся, несамовито кричали й заводили:

— Що ж нам тепер почати? Як позбутися лиха?

І в цій крайній нужді подав Головатий вельми добру раду:

— Цитьте! Не великий страх! Ось вам моя рада. Підпалимо хату, то й позбудемося лиха.

Хто ж би на таку мудру раду не згодився? Ліпше ж згоріти одній хаті, як усім загибати! Зараз таки наносили соломи і так сильно стали піддувати грань, що від диму стали котитися їм сльози по обличчі. Такого жару додали, що стало б вола спекти, а не то kota. Знялася полумінь, обняла острішок.

Горять уже крокви, горять банти, дим клубами веться під облаки, а густий-густий, що сонічка Божого не видати. По других містах та селах люди гасять огонь, а Безглуздовці тішаться ним, ще й підкладають та піддувають.

Але вражий кіт не сьогоднішній, не з одної нори миші їв! Як покмітила погань, що тут не переливки, то скоком та боком, тай опинилася вже на поді сусідньої хати і то саме хати посаджика Яремка.

Підложили огонь і під неї. Гарно й вона горіла, тим гарнійше, що на бантах висіла солонина, а від сала і полумінь товстішає. Хитрий котисько знов скрився до третьої хати, а люди давай і її палити: а далі четверту й п'яту, десятую, бо вже й останню. Тут уже кіт знемігся, і разом з останньою хатою згорів до останнього волосочка.

Із котом пропали у вогні й миші. Аж сумно глянути на румовища! Нігде нічого не видно. Із

славного ратуша лишилася купа попелу. З млина не стало й сліду, лиш гребля вказувала ще на те, що там колись стояв млин. Пожар захопив і славний горіх, що то його хотіли напоїти раз славні міщани.

Що ж лишилося ще Безглуздівцям? Нічого! Хиба брати торби та йти на жеври!

14. МАНДРІВКА БЕЗГЛУЗДІВЦІВ СВІТАМИ. ПОТОМКИ СЛАВНИХ МІЩАН

Лишилися люди без хат. Позбулися ката, позбулися мишей, але ж із ними всього позбулися. Нігде худобинки, на полях пустар. Ще лиш з далека зеленіє ліс та й то рідкий-рідесенький. Міщани стоять сумно над пожарищем, кивають головами; жалко їм за хатами, за товариною, за полем. Що їм бідним робити? Що почати тепер?

— Не журіться, люди, — потішає Яремко, — якось то буде. Я чув, що десь там за горами, за морями є такий щасливий край, Бранзолія називається, де такі великі корови, що молоком від одної наповняють цілі стави. При березі стоїть безліч човників, тільки сідай собі в човен і черпай для цілої родини сметани, кілько воля. У тих коров такі довгі роги, що як у такий ріг затрубити на Різдво, то чути аж на Великдень. Тай ростуть там такі груші, що як котра впаде із дерева, то аж земля дуднить. З одного хвостика такої грушки можна нарізати у тартаці і тридцять дощок-тертиць. Ті грушки треба аж закочувати до пивниць, гейби бочки з капустою, або з огірками. Ходімо туди!

— Веди нас! Веди нас у той край, у той рай! — закричали бідолашні міщани.

Зібралися міщани з жінками та дітьми, і на другий день пустилися в далеку незнану дорогу. Всім перед давав, як колись Мойсей Жидам, мудрий Яремко. Ідуть вони та йдуть, вже й місяць

минув, а про той щасливий край ні вісточки, ні чутки. Вкінці опинилися над широким ланом, що на нім зацвів саме лен.

— Якже ми без корабля перепливемо це море? — спитали в одчаю і зі сльозами в очах безглуздівські міщани.

— Не журіться! — відповів сміливо Яремко й перевів усіх міщан сухими ногами через сине море лену в цвіті, як колись Мойсей Жидів через Червоне море.

За тим полем-морем сторчала висока, широка скеля. Тут розтаборилися потомлені Безглуздівці на нічліг. Рано бачать під скелею долом щось ніби мряка пливе, колихасться.

— Дивіться, братчики, ми видно вже недалеко того краю-раю, — сказав утішно Яремко. — Погляньте, як довкола скелі біла вовна пливе-снується.

— Десь мягко на тій вовні лежати? — питає Панько.

— Правда, що легко! Гей же братчики, за мною! Доволі на твердій землі спали! Попробуймо, як спиться у білій мягкій вовні, — сказав Яремко, і скочив зі скали у мряку-вовну, а за ним у слід і премудрі міщани. Всі пролетіли крізь густу мряку, як кулі, й потопилися у глибокім морі, що крилося під мрякою, а звідтам... звідтам усі просто дісталися у кращий світ, відкіля вже нема повороту.

Лишилося тільки кілька родин, що храпіли до самого полудня, щоб славутний рід премудрих

безглуздівських міщан не пропав на віки, щоб не загинув без сліду. Вони порозходилися опісля кудись світами.

А як розходилися, поклялися, що осідатимуть по одному в кожному селі та містечку, щоб із них усюди лишився накорінок.

*

Давно те все діялося. З того часу славний рід Безглуздівців сильно розрісся. Є того цвіту по всьому світу. Є на жаль чимало їх і в нас. Не так то легко переводиться такий славний рід! Але чейже. Рідна Школа, читальні "Просвіти", кооперативи, каси відберуть силу безглуздівським нащадкам. Чейже з часом вони й самі вигинуть; побачать, що їм тепер вже не встоятися, як верх беруть уже мешканці Розумова.

Дай Боже, щоб Розумівці взяли верх над потомками безглуздівських міщан, та щоб знищили їх так, щоб з них ні в однім селі, ні в одній навіть найдальшій закутині нашої України не лишилося ні сліду!

КІНЕЦЬ.
